

визнання, то суто феноменологічно, тобто сама по собі, у чистому вигляді, вона цілком може претендувати на такий статус. Але водночас, як уже згадувалось, державне буття – це завжди співбуття, тобто коли утворюється така організація, цей атрибут «спів-», у будь-якому разі, має бути прояснений. Наприклад, людина і її існування визнається іншими апріорі, незалежно від сприйняття цієї особистості, оскільки факт є факт, а вона, у свою чергу, є істотою соціальною, тобто теж не може обходитись без співбуття. Така аналогія є доречною, тому що сама держава – це організація самого суспільства (без людського буття вона немислима), і її утворення теж має бути визнаним, але на відміну від людини, це визнання не є апріорним, тому що, по-перше, сама по собі держава є вторинною відносно людини, і, по-друге, вона не є початково людською цінністю, а лише певний спосіб її організації (адже, як ми вже з'ясували, держава може носити абсолютно репресивний характер і навіть нівелювати людську особистість).

Отже, доходимо висновку, що міжнародне невизнання держави ставить під питання її буття. Маємо стверджувати, що така держава не лише реально, але й номінально не є повноцінною. Тобто поняття не зіставне з річчю, а значить, порушується принцип істини «*veritas est adaequatio rei et intellectus*». У такому випадку, користуючись мовою філософії постмодернізму, маємо політичний симулякр (політичне утворення, що імітує державність). Отже, міжнародний аспект, що починається з визнання/невизнання, це не лише один із модусів державного буття, це його невід'ємний атрибут.

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КРАЇНАХ «ФРАНЦУЗЬКОЇ» ГРУПИ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

*Мовчан Роман Олександрович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

Відкриття «залізної завіси» та подальший бурхливий розвиток глобалізаційних процесів ознаменували початок нового етапу розвитку

вітчизняної правової системи – етап її неминучого зближення та поступової інтеграції з правовими системами інших, передусім європейських, країн. Як наслідок, реальністю сьогодення є взаємний зв'язок елементів національної кримінально-правової системи не лише між собою, а й з відповідними елементами зарубіжних кримінально-правових систем⁹¹.

За таких умов стає очевидним, що з метою досягнення найвищої ефективності норм кримінального права України – у т. ч. й присвячених кримінальній відповідальності за злочини у сфері земельних відносин – останнє повинно враховувати всі найкращі досягнення європейської і світової кримінально-правової думки та зарубіжного кримінального законодавства. А для цього важливо здійснювати компаративістські (порівняльні) дослідження і вміло розпоряджатися їхніми результатами в законотворчій діяльності, а також під час інтерпретації і застосування положень кримінального законодавства⁹².

Зважаючи ж, з одного боку, на євроінтеграційні прагнення України, а з іншого – на той факт, що абсолютна більшість країн Європи є представниками романо-германської правової сім'ї, особливої ваги набуває вивчення відповідного досвіду держав саме цієї кримінально-правової системи, зокрема, країн так званої «французької» групи кримінального права (Франція, країни Бенілюксу (Бельгія, Люксембург), Монако).

Характерною рисою кримінальних кодексів цих держав є те, що їм майже не відомі норми, присвячені регламентації відповідальності за правопорушення у сфері довкілля (у т. ч. земельні), які здебільшого містяться у приписах природоохоронного законодавства.

Так, у Франції основу кримінального права навколишнього природного середовища складають норми ЕК Франції («Code de l'environnement»)⁹³, в якому

⁹¹ Хавронюк М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 298–347. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_19.pdf.

⁹² Хавронюк М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 298–347. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_19.pdf.

⁹³ Шулепова Л. Ф. Юридическая природа уголовно-правовых положений в Экологическом кодексе Франции. *Вестник МГЛУ*. 2014. Вып. 15. С. 98.

і акумульовані норми про відповідальність за посягання на земельні ресурси. Зокрема, ст. L161-1 зазначеного зібрання законів передбачає відповідальність за спричинення шкоди здоров'ю людини внаслідок забруднення ґрунтів, що сталося в результаті потрапляння до них різноманітних шкідливих речовин та організмів; а вже у ст. L541-32 йдеться про заборону захоронення відходів на сільськогосподарських угіддях⁹⁴.

Особливістю ЕК Люксембургу є те, що в його складі систематизовано чисельні нормативно-правові акти, кожен з яких встановлює відповідальність за порушення в окремих галузях природокористування, у т. ч. й у сфері земельних відносини. Так, Наказом Великого Герцога про склад, організацію та функціонування Міжвідомчого комітету по розвитку територій передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 днів до 2 місяців або штраф у розмірі від 251 до 125 тис. євро за нецільове використання землі та будівництво на землях із порушенням встановлених планів та інші земельні делікти (§ 7 ст. 19, ст. 25)⁹⁵. Крім того, Законом про захист навколишнього природного середовища та природних ресурсів («Concernant la protection de la nature et des ressources naturelles») передбачається відповідальність за організацію звалища, яке є небезпечним для ґрунтів (статті 11, 13)⁹⁶.

На відміну від люксембурзького, ЕК Бельгії є цілісним нормативно-правовим актом, у структурі якого виділено окремий розд. III ч. VIII, цілком присвячений покаранням за екологічні правопорушення («Dispositions pénales»). Серед останніх бельгійський законодавець виділяє чотири категорії злочинів: від першої (найтяжчої – покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 15 років і штраф у розмірі від 100 тис. до 10 млн євро) до четвертої (найлегшої – покарання у вигляді штрафу від 1 до 1000 євро)

⁹⁴Code de l'environnement la Republique de Francaise. URL: <http://droit-finances.commentcamarche.net/download/telecharger-285-code-de-l-environnement-2016-pdf>.

⁹⁵Code de l'Environnement du Grand-Duché de Luxembourg. URL: http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/compilation/code_environnement/Code_Environnement.pdf.

⁹⁶ Concernant la protection de la nature et des ressources naturelles du Grand-Duché de Luxembourg. URL: <http://www.legilux.public.lu/leg/a/archives/2004/0010/a010.pdf#page=2%23page=2>.

(статті 151–154)⁹⁷. Та при цьому для з'ясування змісту конкретних правопорушень ст. 151 ЕК Бельгії відсилає правозастосовувача до ст. 138, яка, у свою чергу, містить посилання на цілий ряд інших законодавчих актів, кожен з яких присвячений різним підгалузям екологічного права.

Слід звернути увагу і на те, що в Бельгії відповідальність за цілий ряд порушень у сфері охорони ґрунтів регламентується окремим Указом про рекультивацію забруднених ґрунтів та відновлення об'єктів господарської діяльності. Зокрема, ст. 71 зазначеного документу передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 днів до 3 місяців та штраф у розмірі від 250 до 12 500 євро за низку діянь, які ускладнюють проведення заходів щодо рекультивації земель⁹⁸. Особлива увага бельгійського законодавця до охорони ґрунтів не в останню чергу пояснюється тим, що Бельгія є одним із лідерів серед усіх європейських країн по такому негативному показнику, як «запечаткування» ґрунтів, яке є наслідком будівництва будинків, промислових підприємств, доріг (більше 14%)⁹⁹.

На відміну від кримінально-правової охорони екологічної функції землі, кримінальна відповідальність за порушення прав на землю здебільшого регламентується нормами кримінальних кодексів держав французької групи. Прикметно, що в деяких країнах злочинним порушенням прав на землю визнається лише знищення межових знаків, в інших – лише самовільне зайняття (захоплення) землі, а в третіх – обидва зазначені діяння.

Так, у Бельгії до числа кримінально караних відноситься такий земельний делікт, як повне чи часткове засипання рву, зривання чи виривання живої або сухої огорожі, переміщення чи знищення межових стовбців, кутових підставок чи інших дерев, які посаджені чи призначені для встановлення меж між різноманітними земельними ділянками. При цьому бельгійський законодавець

⁹⁷Code de l'environnement en Belgique. URL: <http://environnement.wallonie.be/legis/Codeenvironnement/codeLIEnvDispcommunesgenerales.htm>.

⁹⁸ Le décret du 1er avril 2004 relatif à l'assainissement des sols pollués et aux sites d'activités économiques à réhabiliter en Belgique. URL: <https://wallex.wallonie.be/PdfLoader.php?type=doc&linkpdf=771-749-27>.

⁹⁹ Крассов О. И. Право собственности на землю в странах Европы: Монография. М.: Норма: НИЦ ИНФРА-М, 2014. 400 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1614779/>.

чітко диференціював відповідальність за «звичайне» знищення межових знаків (ст. 545 КК Бельгії), за яке передбачається покарання у виді позбавлення волі на строк від 8 днів до 6 місяців та штраф у розмірі від 26 до 200 євро, або ж одне із зазначених покарань, та ті ж самі дії, вчинені з метою заволодіння земельною ділянкою (ст. 546 КК Бельгії), за які передбачено більш суворе покарання, – позбавлення волі на строк від 1 місяця до 1 року та штраф у розмірі від 50 до 2000 євро¹⁰⁰.

З огляду на географічні особливості розташування країни, у межах гл. III КК Бельгії «Руйнування, пошкодження, шкода» було виокремлено спеціальний відділ IX, цілком присвячений регламентації відповідальності за правопорушення, пов'язані з руйнуваннями та шкодою, спричинені затопленнями. Зокрема, до числа злочинних бельгійські парламентарії віднесли такі діяння, як затоплення земельної ділянки іншої особи чи направлення води на її ділянку (ст. 549), та затоплення власниками, фермерами чи іншими особами доріг або чужих земельних ділянок внаслідок підвищення рівня зливу належних їм вод вище, ніж встановлено компетентним органом (ст. 550). При цьому слід відзначити, що діяння, передбачене ст. 549 КК Бельгії, переслідується в порядку кримінального судочинства лише за наявності сукупності двох криміноутворюючих ознак: наслідків – спричинення шкоди потерпілому, та злісного чи обманного мотиву зазначених дій.

Більш близьким до вітчизняного є підхід щодо захисту прав на землю, обраний парламентаріями Люксембургу, у кримінальному кодексі якого передбачено відповідальність не за знищення межових знаків, а за захоплення (ст. 560 КК Люксембургу)¹⁰¹.

А от карному праву Франції відповідальність за жодні порушення прав на землю невідома. І хоча у КК Франції не міститься будь-яких вказівок, які б обмежували предмет крадіжки (ст. 311-1) лише рухомим майном, у спеціальній

¹⁰⁰ Criminal Code of the Kingdom of Belgium. URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=262695.

¹⁰¹ Criminal Code of the Grand-Duchy of Luxembourg (2016) (French version). URL: http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/codes/code_penal/codepenal.pdf.

юридичній літературі з приводу цього відмічається, що в принципі викрасти можна лише рухоме майно, яке може бути винесене, вивезене чи транспортоване яким-небудь способом з одного місця в інше¹⁰².

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

*Омельчук Олег Миколайович,
доктор юридичних наук, професор,
ректор Хмельницького університету управління та права,
Заслужений юрист України*

Державна політика у сфері національної безпеки України під час загострень відносин й початку військових дій з Російською Федерацією виявила свою слабкість, оскільки і суб'єкти забезпечення національної безпеки, і нормативно-правова база зазначеної сфери виявилися неготовими до російської агресії.

Серед головних причин низької ефективності державної політики щодо забезпечення національної безпеки слід відзначити: застарілу систему забезпечення національної безпеки держави, побудованої на основі радянського законодавства; вплив світових країн-лідерів на формування системи забезпечення національної безпеки без врахування національних інтересів країни (вимога до України про відмову від ядерної зброї без надання дієвих гарантій безпеки); недофінансування сектору безпеки і оборони; полівекторність зовнішньої політики, що призвело до появи розбіжностей у політичних орієнтаціях населення й неготовності системи забезпечення національної безпеки до протидії проявам сепаратизму; корупцію керівників державних інститутів у зазначеній сфері; відсутність взаємоузгодженості між гілками державної влади й силовими структурами щодо питань державного

¹⁰² Уголовное право зарубежных стран. Общая и особенная части: учебник / под ред. И. Д. Козочкина. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2010. С. 810.